

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

O EPISTOLĂ UITATĂ: REFUZUL PMR DE A PARTICIPA LA O NOUĂ CONSFĂȚUIRE A PARTIDELOR COMUNISTE ȘI MUNCITOREȘTI (1965)

A forgotten letter: RWP's refusal to attend a new Meeting of the Communist and Workers' Parties (1965)

Lect. univ. dr. Mihai Croitor
Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca

Abstract: *In 1964, the Kremlin proposed the convening of a new meeting of the communist and workers' parties. At that time, Romanian Workers' Party sought to normalize its relations with the Chinese Communist Party, Bucharest's intention being to create the premises for a Sino-Romanian rapprochement. In such circumstances, although the Romanians will not directly refuse the Soviet proposal, they would stressed that RWP will attend a new conference only if three conditions shall be met: the Conference will be the result of unanimous willingness of the communist and workers' parties; the meeting will not resort to the „excommunication” of any party from the International Communist Movement; a new Preparatory Commission will be organized with a different structure from that of the 1960.*

Keywords: Communism, Romanian Workers' Party, Chinese Communist Party, Communist Party of the Soviet Union, Gheorghe Gheorghiu-Dej, Nikita S. Khrushchev, Leonid I. Brezhnev.

Pe ampla agendă a disensiunilor româno-sovietice de la sfârșitul primei jumătăți a anilor '60 ai secolului trecut s-a aflat și refuzul liderilor Partidului Muncitoresc Român (PMR) de a participa la o nouă consfătuire a partidelor comuniste și muncitorești, inițiată de Moscova. Când apare ideea convocării unei atare consfătuirii? Care erau rațiunile pentru care Kremlinul insista să organizeze o asemenea întâlnire? De ce s-a lovit Moscova de refuzul Bucureștiului? Toate aceste întrebări își vor găsi răspunsul în cele ce urmează.

De la bun început, trebuie să subliniem faptul că la momentul anului 1963 relațiile sino-sovietice se deterioraseră într-un asemenea grad, încât polemica dintre cele două părți va primi profunde conotații publice. Bunăoară, eșecul negocierilor sovieto-chineze, organizate la Moscova între 6-20 iulie 1963,¹ precum și publicarea, la 14 iulie 1963, de către Comitetul Central (CC) al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice (PCUS) a unei vaste scrisori deschise cu privire la diferendele sovieto-

¹ Pentru o perspectivă detaliată asupra stenogramelor aferente acestor negocieri vezi: Mihai Croitor, Sanda Borșa (ed.), *Moscova 1963: eșecul negocierilor sovieto-chineze*, Cluj-Napoca, Editura Mega/Editura Eikon, 2014, pp. 23-299.

chineze,² va determina o reacție pe măsură a Beijingului. Astfel, în răstimp de un an, Partidul Comunist Chinez (PCC) avea să autorizeze publicarea unui număr de nouă comentarii, pe marginea epistolei sovietice din 14 iulie 1963, în presa centrală chineză: „Originea și evoluția diferențelor dintre conducerea PCUS și noi” (6 septembrie 1963); „În problema lui Stalin” (13 septembrie 1963); „Este oare Iugoslavia o țară socialistă?” (26 septembrie 1963); „Apologeții neo-colonialismului” (22 octombrie 1963); „Două linii diferite cu privire la chestiunea războiului și a păcii” (19 noiembrie 1963); „Coexistența pașnică-două viziuni diametral opuse” (12 decembrie 1963); „Conducătorii PCUS sunt cei mai mari scizioniști ai timpurilor noastre” (4 februarie 1964); „Revoluția proletară și revizionismul lui Hrușciiov” (31 martie 1964) și „Cu privire la falsul comunism al lui Hrușciiov și învățăturile sale istorice pentru lume” (14 iulie 1964).³

Deși ideea convocării unei noi consfătuiri a partidelor comuniste și muncitorești și-a făcut simțită prezența în cadrul polemicii sovieto-chineze începând cu anul 1962,⁴ totuși niciuna dintre părți nu a adoptat o poziție fermă vis-a-vis de această chestiune. Însă la 4 februarie 1964, după cum am afirmat anterior, presa centrală chineză publica cel de-al șaptelea comentariu pe marginea scrisorii sovietice din 14 iulie 1963, comentariu intitulat „Conducătorii PCUS sunt cei mai mari scizioniști ai timpurilor noastre”.⁵ În atare condiții, la 12 februarie 1964, liderii comuniști sovietici au elaborat o caustică epistolă (expediată a doua zi către un număr consistent de partide comuniste și muncitorești), pe parcursul căreia denunțau comportamentul CC al PCC care, în opinia sovieticilor, refuza să înceteze polemica deschisă.⁶ Pe cale de consecință, liderii sovietici afirmau următoarele: „*În prezent, conducătorii chinezi se*

² Pentru o perspectivă detaliată asupra acestei epistole vezi: Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A. N. I. C.), *Fond CC al PCR-Secția Relații Externe*, dosar 61/1963, ff. 1-68 sau „Open Letter of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union to all Party Organisations, to all Communists of the Soviet Union (July 14, 1963), în *The Polemic on the General Line of the International Communist Movement*, Peking, Foreign Languages Press, 1965, pp. 526-586.

³ Vezi: A. N. I. C., *Fond CC al PCR-Secția Relații Externe*, dosar 71/1963, ff. 1-76; dosar 73/1963, ff. 1-25; dosar 83/1963, ff. 1-49; dosar 90/1963, ff. 1-37; dosar 61/1964, ff. 2-64; dosar 65/1964, ff. 2-69; dosar 102/1964, ff. 2-77 și *The Polemic on the General Line of the International Communist Movement*, pp. 55-480.

⁴ Vezi în acest sens: A. N. I. C., *Fond CC al PCR-Secția Relații Externe*, Alfabetic, dosar 9C/1961-1964, ff. 34-54, 92-98; dosar 14U/1962, ff. 199-231; dosar 17U/1963, ff. 166-173; dosar 41/1963, ff. 8-15; dosar 47/1963, ff. 2-33.

⁵ *Ibidem*, dosar 61/1964, ff. 2-64.

⁶ *Ibidem*, Alfabetic, dosar 19U/1964, ff. 123-125.

străduiesc să târăgâneze data convocării consfătuirii. Pornind pe linia scindării mișcării comuniste, ei doresc să folosească timpul pentru crearea de grupuri, fracțiuni și partide pseudocomuniste, pe care să le opună partidelor marxist-leniniste. Totodată, ei vor să frâneze lupta activă împotriva concepțiilor lor nejuste, antileniniste în rândurile partidelor comuniste și să răspândească cât mai larg concepțiile lor. În prezent, conducătorii chinezi și-au concentrat principalele eforturi împotriva PCUS și conducerii partidului nostru, folosind aceeași metodă pe care au folosit-o curente antileniniste, îndeosebi troțkistii, cu scopul de a dezorganiza mai ușor rândurile mișcării comuniste. Toate acestea cer o ripostă colectivă din partea partidelor marxist-leniniste. De aceea, amânarea pe multă vreme a consfătuirii nu ar fi indicată. După părerea CC al PCUS, convocarea consfătuirii capătă o tot mai mare actualitate. Părerea noastră cu privire la consfătuire vă vom comunica-o mai concret ulterior”⁷.

Or, la momentul în care CC al PCUS disemina această scrisoare, liderii comuniști români începuseră să-și reconfigureze relațiile politice cu omologii lor chinezi. Până la începutul anului 1962, PMR s-a raliat în totalitate directivelor ideologice promovate de către Kremlin, recurgând la o vâdită retorică antichineză.⁸ Însă debutul viziunilor economice integraționiste în cadrul Consiliului de Ajutor Economic Reciproc (CAER), viziuni sprijinite din plin de către sovietici,⁹ va conduce la o repoziționare radicală a Republicii Populare Române în interiorul lagărului comunist. Pe cale de consecință, începând cu a doua jumătate a anului 1962, liderii PMR se vor abține de la formularea de acuzații cu privire la viziunile ideologice chineze, militând, în paralel, pentru normalizarea relațiilor dintre PCUS și PCC. În secret, însă, atât la București, cât și la Beijing, vor fi organizate întâlniri între cele două părți, întâlniri menite a contribui, mai întâi, la normalizarea relațiilor dintre PMR și PCC și, ulterior, la o apropiere româno-chineză. În acest proces de apropiere româno-chineză se înscrie și „medierea” conflictului sovieto-chinez de către liderii PMR (în martie 1964), ocazia fiind folosită de delegația română pentru a-i convinge pe factorii decizionali de la Beijing cu privire la noua optică de politică externă ce survenise la

⁷ *Ibidem*, f. 126.

⁸ Ultima poziție vădit antichineză adoptată de București este reprezentată de scrisoarea CC al PMR din 3 martie 1962. Vezi în acest sens: „Document 2: 1962 martie 3. Scrisoarea CC al PMR adresată CC al PCC, cu privire la promovarea de către comuniștii chinezi a unor teze potrivnice Declarației de la Moscova din 1960”, în Mihai Croitor (ed.), *În umbra Kremlinului: Gheorghe Gheorghiu-Dej și geneza Declarației din Aprilie 1964*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012, pp. 21-28.

⁹ Pentru o perspectivă detaliată asupra divergențelor economice româno-sovietice (și nu numai), vezi: A. N. I. C., *Fond CC al PCR-Secția Relații Externe*, dosar 28/1964, volum II, ff. 124-137.

București.¹⁰ Prin urmare, la începutul anului 1964, conducerea de la București se afla în fața unei dileme: fie va susține inițiativa Kremlinului privind convocarea unei noi consfături a partidelor comuniste și muncitorești, fapt ce ar fi însemnat anularea tuturor eforturilor PMR în direcția fundamentării unei apropieri româno-chineze, fie să refuze convocarea unei atare întâlniri, acțiune ce ar fi condus spre o tensionare semnificativă a raporturilor româno-sovietice.

Într-un final, autoritățile române aveau să identifice o soluție pe cât de ingenioasă, pe atât de simplă. În esență, Bucureștiul nu avea să se opună convocării unei noi consfături a partidelor comuniste și muncitorești, însă condiționa inițierea acesteia de trei aspecte: în cadrul preconizatei consfături vor participa toate partidele comuniste și muncitorești, întâlnirea în cauză fiind rezultatul voinței unanime exprimate de aceste partide; nu se va recurge la „excomunicarea” vreunui partid din mișcarea comunistă internațională; sarcina pregătirii noii consfături trebuie să revină unei comisii pregătitoare cu o structură diferită de cea din 1960. Aceste trei aspecte, perceptibile în cadrul discuțiilor din iulie 1964 dintre delegația PCUS (condusă de către Nikolai V. Podgornî) și delegația PMR (condusă de către Gheorghe Gheorghiu-Dej),¹¹ se vor regăsi pe tot parcursul anului 1964 în luările de poziție ale liderilor comuniști români vis-a-vis de convocarea unei noi consfături a partidelor comuniste și muncitorești. Fără a răpi cititorului plăcerea de a parcurge răspunsul final al autorităților române cu privire la această chestiune, trebuie să menționăm faptul că cele trei aspecte, mai sus invocate, se regăsesc și pe parcursul acestei epistole.

¹⁰ Pentru o perspectivă detaliată asupra acestei chestiuni vezi: Mihai Croitor, *România și conflictul sovieto-chinez (1956-1971)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009, pp. 242-284.

¹¹ Pentru o perspectivă detaliată asupra acestor discuții vezi: „Document 28: 1964 iulie 27-28. Note de discuție privind întâlnirea de la Eforie dintre delegația sovietică, condusă de Nikolai V. Podgornî, membru al Secretariatului CC al PCUS, și delegația română, condusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al CC al PMR, referitoare la convocarea unei noi Consfături a partidelor comuniste și muncitorești”, în Mihai Croitor (ed.), *În umbra Kremlinului: Gheorghe Gheorghiu-Dej și geneza Declarației din Aprilie 1964*, pp. 293-328.

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

ANEXĂ DOCUMENTARĂ:
Scrisoarea CC al PMR adresată CC al PCUS
(4 ianuarie 1965)

Comitetului Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice

Dragi tovarăși,

Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român dorește să-și exprime în cele ce urmează considerentele sale privind scrisoarea dv. din 30 iulie 1964 prin care ați adus la cunoștință că CC al PCUS convoacă la Moscova comisia redacțională formată din cele 26 de partide care au elaborat proiectul de Declarație a Consfătuirii din 1960-cât și scrisoarea din 24 noiembrie (1964-n. n.) prin care informați de amânarea acestei convocări de la 13 decembrie 1964 la 1 martie 1965.

Partidul Muncitoresc Român, ca și alte partide frățești, și-a manifestat în repetate rânduri îngrijorarea față de adâncirea divergențelor care au produs mari daune unității mișcării comuniste internaționale și coeziunii țărilor socialiste. Punctul nostru de vedere asupra acestor probleme l-am expus în Declarația plenarei largite a CC al PMR din aprilie 1964,¹² precum și în discuțiile bilaterale avute în deplină sinceritate cu reprezentanți ai Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, cât și ai altor partide comuniste și muncitorești.

Pornind de la premisa că în momentul de față sarcina internațională cea mai arzătoare a fiecărui partid comunist este aceea de a depune cele mai mari eforturi pentru salvagardarea unității mișcării comuniste și muncitorești mondiale, Partidul Muncitoresc Român se pronunță în favoarea organizării unei consfătuirii internaționale care să prilejuiască o dezbatere tovarășească a problemelor, având ca obiectiv fundamental restabilirea unității și coeziunii partidelor frățești pe baza marxism-leninismului.

Dorim cu acest prilej să subliniem din nou punctul nostru de vedere că în interesul unității, o consfătuire internațională trebuie organizată **pe baza acordului unanim**¹³ al partidelor comuniste și

¹² Vezi în acest sens: „Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale, adoptată de Plenara largită a CC al PMR din aprilie 1964”, București, Editura Politică, 1964, pp. 7-61 sau „Declarația din aprilie 1964”, în Mihai Croitor (ed.), *În umbra Kremlinului: Gheorghe Gheorghiu-Dej și geneza Declarației din Aprilie 1964*, pp. 511-549.

¹³ Subliniere în conformitate cu originalul.

muncitorești și convocată numai după ce va fi temeinic pregătită. Părerea noastră este că o consfătuire la care ar participa numai o parte din partidele comuniste ar duce la adâncirea și ascuțirea divergențelor care frământă în prezent mișcarea comunistă și muncitorească internațională.

În problema restabilirii și a întăririi continue a unității mișcării comuniste mondiale, considerăm că trebuie pornit de la realitatea obiectivă că partidele marxist-leniniste, acționând în spirit de unitate și solidaritate și acordându-și sprijin reciproc în lupta pentru înfăptuirea țelului comun, activează în condiții social-economice și politice deosebit de variate de la o țară la alta. În aceste împrejurări, coeziunea mișcării comuniste mondiale trebuie concepută în lumina cerinței de a se asigura unitatea de gândire și de acțiune a partidelor comuniste și muncitorești în problemele mari, fundamentale, care determină dezvoltarea societății. Această unitate-care nu exclude păreri diferite într-o problemă sau alta-poate fi numai rodul eforturilor și al înțelepciunii tuturor partidelor comuniste și muncitorești. În desfășurarea procesului revoluționar mondial, în condițiile activității extrem de variate și de complexe a diferitelor detașamente ale mișcării comuniste mondiale, ale maturizării crescute a partidelor comuniste, a devenit evident că existența vreunui centru internațional sau a vreunui partid conducător care să elaboreze linia politică sau să ia hotărâri pentru întreaga mișcare comunistă mondială este perimată și ar constitui o permanentă sursă de erori și de disensiune în relațiile dintre partidele comuniste, dintre țările socialiste. În această ordine de idei, noi considerăm că este de o importanță hotărâtoare să se țină seama în mod riguros de faptul că toate partidele, fie ele mari sau mici, sunt partide de sine stătătoare. În rândul partidelor comuniste și muncitorești, niciun partid nu are și nu poate avea un loc privilegiat, toate sunt egale între ele și fiecare își aduce aportul teoretic și practic la îmbogățirea tezaurului comun al experienței revoluționare a întregii noastre mișcări.

Din păcate, principiul neamestecului în treburile altor partide, normele de colaborare și de rezolvare a problemelor comune ale mișcării comuniste mondiale, bazate pe consultări reciproce și dezbateri tovarășești, au fost adeseori încălcate, cu serioase urmări negative asupra relațiilor dintre partidele comuniste și muncitorești, asupra unității și coeziunii lor.

Nouă ne-a provocat o profundă amărăciune faptul că deosebirile de vederi și de interpretare care au apărut în mișcarea comunistă într-o serie de probleme nu au fost tratate în spirit tovarășesc, cu străduința comună de a se găsi soluții pe baza principiilor marxist-leniniste. Ne-am

exprimat, în repetate rânduri, dezaprobarea față de transformarea divergențelor în subiect de polemică publică tot mai ascuțită și față de recurgerea la procedee cum ar fi: calificarea pozițiilor și părerilor diferite de cea proprie drept abandonare a marxism-leninismului; declanșarea de atacuri la adresa altor partide comuniste de la tribuna congreselor, cât și în documente de partid, în presă și radio, prezentarea deformată a poziției altor partide; folosirea de etichetări și aprecieri jignitoare, acuzații și procese de intenții; imixtiunile în treburile interne ale altor partide, îndemnul la scindarea partidelor și apelurile la înlăturarea sau schimbarea conducerii sau a unor conducători de partid; extinderea divergențelor de păreri dintre partide asupra relațiilor dintre statele socialiste. Evoluția lucrurilor a confirmat că toate acestea n-au făcut decât să agraveze continuu divergențele, să învenineze raporturile dintre partidele frățești, slăbind capacitatea de luptă a mișcării comuniste mondiale.

Convingerea noastră fermă este că înlăturarea unor astfel de practici constituie una din condițiile fundamentale pentru restabilirea încrederii dintre partidele comuniste, pentru întărirea frăției și solidarității lor internaționaliste.

Firește, pentru aceasta este nevoie de eforturi stăruitoare, pline de răbdare, din partea tuturor. Numai printr-o perseverență muncă pregătitoare, prin contacte și consultări multiple, duse cu stăruință și în scopul obținerii consensului unanim se pot crea condițiile propice discutării problemelor în divergență la o consfătuire internațională cu participarea **tuturor**¹⁴ partidelor comuniste și muncitorești.

Pornind de la aceste considerente, nu putem împărtăși punctul de vedere exprimat în scrisorile CC al PCUS din 30 iulie (1964-n. n.) și din 24 noiembrie 1964 cu privire la modul de pregătire a consfătuirii internaționale a partidelor comuniste și muncitorești.

În scrisoarea din 30 iulie (1964-n. n.), CC al PCUS ne-a adus la cunoștință că «deoarece în cursul schimbului preliminar de păreri a ieșit în evidență faptul că problema componenței comisiei redacționale poate deveni o nouă piedică în calea convocării ei, **noi**¹⁵ vedem unica soluție înțeleaptă în convocarea comisiei în aceeași componență în care ea și-a desfășurat lucrările în cursul pregătirii Consfătuirii din 1960 ...».¹⁶

Partidul nostru acordă o înaltă prețuire prestigiului de care se bucură Partidul Comunist al Uniunii Sovietice în rândul partidelor

¹⁴ Subliniere în conformitate cu originalul.

¹⁵ În conformitate cu originalul.

¹⁶ În conformitate cu originalul.

comuniste și muncitorești, datorită meritelor și experienței sale revoluționare. Fără îndoială însă că acest prestigiu nu creează Partidului Comunist al Uniunii Sovietice prerogativa de a decide-singur sau cu consimțământul unui număr de partide, chiar dacă acestea ar forma majoritatea-în probleme privind întreaga mișcare comunistă internațională. Ținând seama tocmai de necesitatea obținerii consensului unanim, Hotărârea Consfătuirii din 1957, prin care s-a încredințat PCUS sarcina de a convoca consfături internaționale ale partidelor comuniste, menționa că această convocare va avea loc numai prin consultarea partidelor frățești.

Nu își poate găsi nicio motivare valabilă punctul de vedere că alcătuirea comisiei pregătitoare trebuie să fie identică cu aceea din 1960. Doar este bine cunoscut că mandatul comisiei celor 26 de partide nu avea un caracter permanent, el era strict limitat la pregătirea Consfătuirii din noiembrie 1960, iar acest mandat a luat sfârșit odată cu prezentarea în fața Consfătuirii a proiectului de Declarație.

Cu toate acestea s-a trecut în mod practic la convocarea comisiei și la stabilirea atribuțiilor ei, fără a se ține seama de părerile, propunerile și obiecțiile exprimate de un șir de partide frățești. Acest lucru este ilustrat și prin faptul că, în scrisoarea pe care ne-ați adresat-o, ni se cere să comunicăm componența delegației partidului nostru la comisia redacțională, deși era cunoscut punctul nostru de vedere, opus convocării acestei comisii. Mai mult, în scrisoare ne aduceți la cunoștință că chiar și în cazul că vreunul din cele 26 de partide convocate nu-și va trimite reprezentanți la data stabilită de dv., comisia redacțională își va începe lucrările.

În scrisoarea dv. din 24 noiembrie 1964 se declară că «în problema convocării consfătuirii internaționale și a comisiei redacționale voința mișcării comuniste a fost exprimată suficient de clar și că partidele frățești care s-au pronunțat pentru convocarea comisiei redacționale au dreptul să treacă la pregătirea practică a ședinței acesteia».

Nu putem împărtăși aprecierea dv. că aceasta ar fi voința mișcării comuniste, când se știe că un număr de partide au exprimat serioase rezerve, iar altele s-au pronunțat în mod categoric împotriva modului cum s-a procedat la alcătuirea și convocarea acestei comisii redacționale. Ideia (sic!) că un grup de partide, chiar majoritar, ar avea dreptul de a-și asuma calitatea de exponent al «voinței mișcării comuniste» și de a-și impune astfel voința asupra altor partide este incompatibilă cu normele de egalitate și independență între partide și generează serioase pericole pentru cauza unității. Principiul supunerii minorității față de majoritate,

valabil în interiorul fiecărui partid comunist, nu este aplicabil în relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești.

Este locul să reamintim aici că, la timpul său, într-o serie de documente oficiale ale CC al PCUS și ale altor partide, se preconiza o «ripostă colectivă din partea partidelor marxist-leniniste» împotriva altor partide frățești-ideie (sic!) față de care partidul nostru și-a exprimat, în mod hotărât, dezacordul. În legătură cu aceasta, o deosebită îngrijorare a provocat ideea (sic!) potrivit căreia partidele care vor refuza să participe la o astfel de consfătuire, s-ar exclude singure din mișcarea comunistă.

Deși în ultimul timp s-au făcut declarații că la proiectata consfătuire nu se urmărește condamnarea sau excomunicarea vreunui partid, este evident că o consfătuire convocată fără consimțământul unanim al tuturor partidelor și îndeosebi fără participarea tuturor părților aflate în divergență, exclude posibilitatea confruntării și dezbaterii deosebirilor de vederi existente, face cu neputință găsirea în comun de soluții pentru realizarea unității în problemele fundamentale, duce în mod inevitabil la adâncirea în continuare a divergențelor.

În legătură cu aceasta, atrage atenția faptul că CC al PCUS, odată cu amânarea convocării comisiei redacționale, emite ideea (sic!) de a se încredința acestei comisii, alcătuită fără luarea în considerare a punctelor de vedere a o serie de alte partide, funcția de a organiza consultări cu partidele frățești, în problemele privind pregătirea viitoarei consfătuiri internaționale. După părerea noastră, aceasta ar constitui o formă de presiune colectivă asupra partidelor care au alte puncte de vedere, ceea ce ar agrava actuala stare de lucruri din mișcarea comunistă.

În convorbirile avute la Moscova în iulie 1964,¹⁷ la întâlnirile din România în luna iulie (1964-n. n.) cu tov. N. V. Podgornii¹⁸ și în august

¹⁷ Vezi în acest sens: A. N. I. C., *Fond CC al PCR-Secția Relații Externe*, dosar 35/1964, volum II, ff. 1-237 sau „4. 1964 iulie 7-14, Moscova. Stenograma discuțiilor dintre delegațiile română și sovietică referitoare la problemele sensibile ale relațiilor bilaterale (sovromurile, statutul persoanelor de cetățenie sovietică, agentura sovietică din România, Basarabia etc.), colaborarea în cadrul CAER și a Tratatului de la Varșovia, evoluția mișcării comuniste internaționale etc.”, în Vasile Buga (ed.), *O vară fierbinte în relațiile româno-sovietice: convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, București, INST, 2012, pp. 36-197.

¹⁸ Vezi în acest sens: „Document 28: 1964 iulie 27-28. Note de discuție privind întâlnirea de la Eforie, dintre delegația sovietică, condusă de Nikolai V. Podgornii, membru al Secretariatului CC al PCUS, și delegația română, condusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al CC al PMR, referitoare la convocarea unei noi Consfătuiri a partidelor comuniste și muncitorești”, în Mihai Croitor (ed.), *În umbra Kremlinului: Gheorghe Gheorghiu-Dej și geneza Declarației din Aprilie 1964*, pp. 293-328.

1964 cu tov. A. I. Mikoian,¹⁹ ca și în discuțiile purtate la Moscova cu prilejul celei de-a 47-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie,²⁰ partidul nostru și-a expus punctul său de vedere, arătând motivele pentru care nu va participa la lucrările comisiei redacționale alcătuită și convocată în aceste condiții. Aceasta rămâne și în prezent poziția Partidului Muncitoresc Român.

În cursul schimburilor de scrisori dintre PCUS și PC Chinez, la începutul anului 1964, se ajunsese la anumite elemente care, după părerea noastră, puteau servi drept punct de plecare pentru discutarea problemei pregătirii unei consfătuiri a partidelor comuniste și muncitorești, deși persistau deosebiri de vederi pronunțate în ce privește termenele consfătuirii, componența comisiei pregătitoare, data convocării ei. Regretăm că nu s-a mers mai departe, cu perseverență, pe calea consultărilor bi și multilaterale, atât dintr-o parte, cât și din alta manifestându-se spirit de conciliațiune, maximum de răbdare și calm spre a se ajunge la un acord care să poată întruni consensul tuturor partidelor comuniste.

După părerea noastră, întâlnirea la Moscova, cu prilejul aniversării Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, a delegațiilor de partid și guvernamentale la nivel înalt din țările lagărului socialist oferea un prilej deosebit de prielnic pentru realizarea unui acord privind renunțarea la convocarea comisiei pregătitoare în componența din 1960. Fără îndoială că aceasta ar fi constituit o contribuție deosebit de apreciată la crearea condițiilor favorabile pentru căutarea în comun a căilor de restabilire a unității.

Este regretabil că lucrurile nu s-au petrecut așa. Scrisoarea dv. din 24 noiembrie (1964-n. n.), aducându-ne la cunoștință amânarea întrunirii comisiei redacționale de la 15 decembrie 1964 la 1 martie 1965, arată că CC al PCUS menține la ordinea zilei convocarea comisiei redacționale în componența din 1960. Trebuie să constatăm că aceasta face să persiste

¹⁹ Vezi în acest sens: „Document 31: 1964 august 25. Notă privind convorbirea dintre delegația română, condusă de Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al CC al PMR, și delegația sovietică, condusă de Anastas Mikoian, membru al Biroului Politic al CC al PCUS, referitoare la divergențele româno-sovietice, precum și la convocarea unei noi Consfătuiri a partidelor comuniste și muncitorești (fragment)”, în *Ibidem*, pp. 340-347.

²⁰ Vezi în acest sens: „46. 1964 noiembrie 10. Stenograma discuțiilor avute de delegația de partid și de stat a R. P. Române cu ocazia primirii sala la C. C. al P. C. U. S. de către L. I. Berejnev” și „47. 1964 noiembrie 12. Stenograma discuțiilor avute de delegația de partid și guvernamentală a R. P. R. cu conducători ai P. C. U. S.”, în Dan Cătănuș (ed.), *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovieto-chinez*, volum I, 1957-1965, București, INST, 2004, pp. 459-480.

un important factor de disensiune, un mare obstacol în drumul normalizării relațiilor dintre partidele comuniste.

În discuțiile avute cu delegația Partidului Muncitoresc Român, conducerea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, referindu-se la cauzele îndepărtării lui N. S. Hrușciiov, ne-a informat despre gravele sale abateri de la normele leniniste ale vieții de partid, manifestate prin încălcarea principiilor muncii colective, monopolizarea conducerii și luarea hotărârilor de unul singur în probleme deosebit de importante ale vieții de partid, ale organizării și conducerii economiei naționale a URSS, proslăvirea propriei sale personalități.

Desigur, acestea sunt probleme interne ale Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și el este singurul în drept de a stabili căile rezolvării lor. Noi, tovarăși, am reflectat foarte mult asupra factorilor care au format obiectul îngrijorării și preocupărilor dv., și care au determinat înlăturarea lui N. S. Hrușciiov. Trebuie să vă spunem că ne este cu neputință să limităm greșelile și manifestările sale negative numai la viața internă de partid și de stat a Uniunii Sovietice. Aceasta a și determinat delegația partidului nostru, ca în discuția avută la Moscova în ziua de 10 noiembrie 1964²¹ cu tovarășul (Leonid I.-n. n.) Brejnev, să-și exprime părerea că practicile dăunătoare ale lui (Nikita S.-n. n.) Hrușciiov pe plan intern nu pot fi despărțite de activitatea sa în domeniul relațiilor internaționale. În această ordine de idei am reținut cu multă atenție cele spuse de tovarășul (Leonid I.-n. n.) Brejnev că problemele externe la care s-a referit delegația noastră sunt cea mai grea moștenire lăsată de (Nikita S.-n. n.) Hrușciiov.

După părerea noastră, N. S. Hrușciiov acționa și în problemele mișcării comuniste și ale sistemului mondial socialist ca exponent al unor concepții și metode incompatibile cu normele leniniste, rămășițe ale practicilor nefaste din perioada cultului personalității. Se încălca principiul egalității între partidele comuniste, se practicau imixtiuni în treburile interne ale altor partide și state socialiste pentru a le impune un anumit punct de vedere în probleme de ordin intern și internațional; se foloseau presiuni economice și politice împotriva lor; se crea o atmosferă de suspiciune și neîncredere între partide frățești; se preconiza și se încerca introducerea în domeniul colaborării dintre statele socialiste a unui complex de forme și metode care duceau la încălcarea independenței și suveranității naționale a acestor state, cu implicații din

²¹ Vezi în acest sens: „46. 1964 noiembrie 10. Stenograma discuțiilor avute de delegația de partid și de stat a R. P. Române cu ocazia primirii sala la C. C. al P. C. U. S. de către L. I. Brejnev”, în *Ibidem*, pp. 459-470.

cele mai serioase asupra relațiilor dintre țările socialiste și a puterii de atracție exercitată de aceste relații pe arena internațională. Hotărâri de mare importanță internațională care priveau îndeaproape toate țările socialiste și le angajau în mod nemijlocit, au fost adoptate fără consultarea acestora.

Sunt bine cunoscute numeroasele fapte care arată câte daune au adus mișcării comuniste, țărilor socialiste asemenea practici și metode. În legătură cu multe din acestea, v-am împărtășit părerile noastre încă în scrisorile noastre din 15 martie (1963-n. n.)²² și 7 iunie 1963,²³ 13 ianuarie (1964-n. n.)²⁴ și 25 martie 1964,²⁵ precum și în convorbirile prilejuite de repetatele întâlniri din ultimii doi ani cu conducătorii Partidului Comunist al Uniunii Sovietice. Noi socotim că cele arătate mai sus merită o temeinică examinare, pentru a se curăți terenul de orice fenomene care generează neîncredere și dezbinare în mișcarea comunistă mondială.

Constatăm cu satisfacție că în ultimul timp în relațiile dintre partide are loc o atenuare a polemicii publice; tot mai multe partide comuniste se pronunță pentru rezolvarea divergențelor prin dezbateri tovărășești purtate cu perseverența și tactul necesar elaborării unor poziții comune.

Festivitățile prilejuite de aniversările care au avut loc în a doua jumătate a anului 1964 la Moscova, Pekin, Berlin, București au demonstrat că este pe deplin posibil ca reprezentanții partidelor între care există divergențe de păreri, să se întâlnească în spirit de respect reciproc.

²² Vezi în acest sens: „Document 43: 1963 martie 15. Scrisoarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al CC al PMR, adresată lui Nikita S. Hrușciov, prim-secretar al CC al PCUS, referitoare la respingerea de către partea română a propunerii sovietice privind construirea hidrocentralei de la Porțile de Fier pe o «bază multilaterală», în Mihai Croitor, Sanda Borșa (ed.), *Triumful suspiciunii: Gheorghiu-Dej, Hrușciov și Tito (1954-1964). Documente*, volum II, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2014, pp. 237-244.

²³ Vezi în acest sens: „Document 49: 1963 iunie 7. Scrisoarea adresată de Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al CC al PMR, lui Nikita S. Hrușciov, prim-secretar al CC al PCUS, referitoare la divergențele româno-sovietice”, în *Ibidem*, pp. 306-327.

²⁴ Vezi în acest sens: „Document 64: 1964 ianuarie 13. Scrisoarea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, prim-secretar al CC al PMR, adresată lui Nikita S. Hrușciov, prim-secretar al CC al PCUS, referitoare la refuzul părții române de a accepta convocarea de două ori pe an a unor Consfătuiri ale miniștrilor Afacerilor Externe din statele membre ale Pactului de la Varșovia, precum și la unele disfuncționalități în activitatea Comitetului Politic Consultativ”, în *Ibidem*, pp. 463-466.

²⁵ Vezi în acest sens: A. N. I. C., *Fond CC al PCR-Secția Relații Externe*, Alfabetic, dosar 19U/1964, ff. 198-208.

Astra Salvensis, an IV, număr 8, 2016

Călăuzindu-se după tezele fundamentale elaborate și adoptate în comun la Consfăturile internaționale de la Moscova din 1957 și 1960²⁶ și preocupat de grija pentru restabilirea unității și coeziunii mișcării comuniste, Partidul Muncitoresc Român propune să se renunțe la convocarea comisiei redacționale a celor 26 de partide, să se desfășoare contacte și consultări bilaterale și multilaterale, depunându-se eforturi perseverente pentru normalizarea relațiilor dintre partidele comuniste, dintre statele socialiste, pentru crearea climatului favorabil constituirii, pe baza acordului unanim, a unei comisii pregătitoare în vederea unei noi consfătuiri internaționale.

Ne reafirmăm convingerea că mai presus de toate divergențele, mai puternic decât orice este ceea ce unește partidele comuniste și muncitorești în lupta comună împotriva imperialismului, pentru pace, libertate națională și socialism, pentru îndeplinirea sarcinilor istorice puse de epoca noastră în fața mișcării comuniste mondiale.

Cu salutări tovarășești,
Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român

Sursă: A. N. I. C., *Fond CC al PCR-Secția Relații Externe*, Alfabetice, dosar 21U/1965, ff. 67-77.

²⁶ Vezi în acest sens: „Declarația de la Moscova (noiembrie 1957)” și „Declarația de la Moscova (noiembrie 1960)”, în Mihai Croitor (ed.), *În umbra Kremlinului: Gheorghe Gheorghiu-Dej și geneza Declarației din Aprilie 1964*, pp. 430-490.